

שיעור הלכתי שבועי מפי מורנו ורבנו
הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א
מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

השיעור נמסר בימי ראשון בשעה 19:00
בבית הכנסת "אהל זאב" רחוב בר כוכבא 12 דימונה

גליון 34

"ודתענג בדשן נפשכם, הטו אַזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמְעוּ וּתְדַי נְפְשְׁכֶם" (ישעיה נהב)

בענין השכר למחזיק בלומדי התורה

רצה הגאון רבי יצחק אלחנן לקבל תרומה להוצאת ספריו?
האם מתמעט משכר הלומד בשביל המחזיק. פעמים
שהמחזיק מעלתו יותר מהלומד. מי זוכה לקום בתחיית המתים?

הבהרות בנושא הקודם

א. בשבועות האחרונים דברנו בהרחבה על החובה המוטלת על כל
יהודי לשקוד על התורה כמיטב יכולתו, ואט אט בעזרת השם יזכה
לגדול בתורה, וכלשון החזון איש (אמונה ובטחון פרק ג אות כו): **"כי חובת
האדם בעולמו, כל עוד הנשמה בקרבו, להשתדל להיות הולך וגדל".**
וכבר אמר שלמה (משלי ח לה): **"אֲשֶׁרִי אָדָם שִׁמְעֵ לִי לְשִׁקְדַּע עַל דְּלִתִּי יוֹם
יוֹם לְשִׁמְרֵ מְזוֹזוֹת פִּתְחֵי, כִּי מִצְאֵי מִצְאָ חַיִּים וַיִּפְקֵ רְצוֹן מֵה"** ויתלה
בטחונו בבורא יתברך שהוא זן ומפרנס לכל, ורק יעשה את

גם בעלי בתים יכולים ללמוד בשעות הפנאי בבית בספרים
קלים. עיקר שיעורי התורה לציבור בהלכה זוקא. אשה
שהתברכה בכישרונות טובים, חבל לבזבז אותה על מטפלת
וסייעת. עם מי למד הגר"ח זוננפלד חברותא בערב? חובה על
כל אחד שאשתו ובנותיו ידעו הלכות למעשה. העיקר זה
יעשה נחת רוח יותר לפני השם יתברך. אם מועיל למכור שכר
תורה ומצוות. העיקר שעל ידי התמיכה, הוא לומד יותר טוב.
על מי נאמר: **"אם יתן איש את כל הון ביתו באֶהֱבָה - בּוֹזֵ יבּוֹזוּ
לוֹ!!!"** אל תחכה שהאברכים כבר לא יצטרכו אותך. ממי לא

בתשובה, אתה רק חושב שאתה 'דתי', אבל אתה מרמה את עצמך, בפועל אינך שומר
תורה ומצוות כהלכה. לכן כמה חשוב לייסד לציבור עוד ועוד שיעורים בהלכה.

ומעשה שהזדמן לי פעם בשמחה משפחתית עלות במעלית יחד עם מרן הראש"ל
שליט"א, ובא יהודי ושאל אותי, על רב אחד שמוסר שיעורים בעירו, רק בגמרא ולא
בהלכה כלל ועיקר, וכמוכן, שהשיעורים שלו לאנשים שעדיין לא בקיאים אפילו
בהלכות שבת ותפילה וברכות המצויות יום יום. וכששאלו אותו למה הוא לא מוסר
בהלכה? אמר להם, הלכות, כל אחד יכול ללמוד לבד בבית שלו. אז אמר לו הראש"ל
לאותו יהודי שבודאי זה לא נכון, ובאר לו את הצורך והחשיבות בשיעורים בהלכה.
אחר כך ראיתי שטענות אלו שיכולים ללמוד הלכות לבד, לא "תִּדְשִׁים מְקָרֵב בְּאֵרִי",
וכבר כתב האליה רבה (סימן רצ), שאולי כיון שיש עתה ספרים לעמי הארץ שיכולים
לקרוא בהם, שמכו הכל לדרוש באגדה ולא בהלכה. והעיר על זה מרן זצ"ל (ש"ת יביע
אומר חלק ב סימן יח אות ח), שכל זה רק לדונם לכף זכות, אבל **בוודאי שהדוך הישרה
והנכונה ללמד דעת את העם בדינים והלכות**. וכמו שסיים האליה רבה בעצמו שם.
וכן כתב הפרי חדש שצריך לדרוש בהלכות יותר מלדרוש בפשטים. והגאון החיד"א
הביא את האליה רבה, וכתב: **ועם האדון הסליחה, כי מה דמות יערוך קורא מן הספר
בלשונו, לאיש על העדה המוכיח ומזהיר במה שנכשלים ועוברים עליו, וגבה טורא
ביניהו [וגבה הר ההבדל ביניהם]. ולכן עיקר הדרוש יהיה להזהיר את כל תוקף
העבירות שאדם דש בעקביו וכמה דינים שנכשלים בהם בעוונות**. ע"ש. על כן, מן
הראוי למנות דווקא תלמידי חכמים הבקאים בהלכות, לעמוד ולדרוש בהן לפני
הקהל, וכמובאר בירושלמי (סוף הוריות), אך ישלב בכל זה גם דברי אגדה ומוסר, כדי
להחזיר בהם יראת השם טהורה זכה וברה. ע"ד.

פעם שמעתי שאלה יפה על הפסוק הזה ממרן זצ"ל, למה אמר "דִּלְתִּי", הרי לפי
הדקדוק היה לו לומר "דִּלְתִּי"? [ואפשר אולי לפרש על פי רש"י שם שכתב, "אשרי
שומע לי, להיכנס ראשון לבית המדרש ולבית הכנסת, ולצאת אחרון".] נמצא שיש
פה ארבע דלתות, בית המדרש ובית הכנסת, ובכניסה וביציאה. ומרן פירש בשם
רבנו האר"י ז"ל, שבשעה שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, הוא פגם בשני הדל"תין
שבשמותיו של הקב"ה, בשם ש-ד-י ובשם אדנות. ואם נוריד את הדל"ת משם ש-ד-י
ישאר 'שי', ומשם אדנות ישאר 'אני', זהו שרמז הפסוק: **"הִנְחַשׁ הַשִּׁיאֲנִי וְאֶכְלֵ",
הַשִּׁיאֲנִי - 'שי' אני, כלומר נשאר רק 'שי' ואני. ובעוון זה פגם בשני שמותיו של
הקב"ה, נקנסה מיתתו לעולם, שנאמר: "כִּי עֲפָר אֶתְּךָ וְאֶל עֲפָר תָּשׁוּב".** לכן מי שרוצה
לתקן עוון זה ולהביא חיים לעולם, מה יעשה? עליו לתקן את הפגם שעשה אדם
הראשון, דהיינו את שני הדל"תין הללו. ואיך מתקנים אותם? על ידי השקידה
וההתמדה בתורה. זהו שאומר הפסוק: **"אֲשֶׁרִי אָדָם שִׁמְעֵ לִי לְשִׁקְדַּע עַל דְּלִתִּי יוֹם
יוֹם... כִּי מִצְאֵי מִצְאָ חַיִּים"**, והיינו **אשרי השוקד על דלתות התורה יום יום**, שעל ידי
זה הוא מתקן את שני הדל"תין, וממילא ימצא חיים ארוכים טובים ומתוקנים, כי
התורה היא סם החיים (שבת פח ע"ב), ומרבה תורה מרבה חיים (אבות פ"ב מ"ז).

לפני שנתחיל את השיעור, אני רוצה לומר לכם, בחסדי השם עלינו, הנושא שדברנו
בשיעורים האחרונים, הזיו אנשים רבים, הרבה הפנימו לעצמם להתבונן מה היא
תכלית האדם בחיים. לא להישאר בריבוע שהעיקר בחיים, זה עבודה ועבודה ועבודה,
עבודה קודמת לכל, לבית, לאשה, [לבעל], לילדים וכו', ודי לנו לבוא בערב לשיעור
תורה שעה או שתיים, ובזה מרגישים שיצאו ידי חובה די והותר, ויכולים כבר ללכת
הביתה: לפטפט, עם האשה, עם החרב, ועם ההוא, ומרגישים עם עצמם יותר מידי
טוב. אבל עתה שקראו את הדברים, פתאום מבינים שהעולם הזה לא 'פיקניק',
ומשתדלים להרבות ולהתאמץ יותר בתורה על ידי פתיחת ספרים קלים להבנה, גם
בבית בשעות הערב, וגם בימי שישי ושבת וחופשים שם.

זה מזכיר לי, פעם ראיתי יהודי אחד 'בעל בית' עם זקן ארוך עד טבורו קורא תהילים
בשעה עשר בלילה, אמרתי לו אתה בטח יודע שאנחנו הספרדים לא נוהגים לקרוא
תנ"ך בלילה, כמו שכתב רבנו האר"י ז"ל (שער המצוות פרשת ואתחנן לה ע"ב) כיון שהמקרא
הוא דינים והלילה הוא גם כן דינים, לא ראוי לעורר את הדינים, אלא אם כן לצורך
חולה או יולדת שזה מותר (עיי' ש"ת יביע אומר חלק ו' א"ח סימן ט). אז הוא ענה לי שהוא
שאל את מרן זצ"ל, הוא אמר למרן שהוא לא יודע ללמוד כלום חוץ מתהלים, ומרן
התיר לו לקרוא תהילים בלילה, אבל אמר לו שיכוון על כל חולי עם ישראל. אמרתי
לו בחדוותא, אילו מרן היה זוכר מהחוברות "בהלכה ובאגדה" שנכתבו בלשון קלה
מאוד, היה מייגע לך ללמוד בהן במקום לקרוא תהילים בלילה, כי אני בטוח שגם
אתה יכול להבין מה כתוב שם. [כי גם מרן זצ"ל הכיר את החוברות, ומידי פעם
שהיתה יוצאת חוברת חדשה, הייתי עולה אל מול פני המנורה הטהורה, ומראה לו
את החוברת, ותמיד היה שמח שמחה גדולה ומברך על זה. וגם אז וגם היום, כל
חוברת חדשה, אני זוכה להגיש לפני ברא כרעה דאבוה, מרן הראש"ל שליט"א, ותמיד
שמח ומפרגן. גם לפני שבועיים שזכיתי לבקר בשבת אצל הרב, הבאתי לו את
החוברת החדשה "ברית מילה בהלכה ובאגדה", ושמח עליה שמחה גדולה.]

השבוע, יהודי אחד יקר אמר לי שקשה לו לפתוח ספרים בבית, הוא לא מבין, אמרתי
לו עצה טובה, תלמד בחוברות "בהלכה ובאגדה", בסייעתא דשמיא הם נכתבו בשפה
מאוד קלה שאפילו ילד ממוצע בגיל 9,8, ואפילו אדם לא דתי שאין לו כל כך מושגים,
יכול להבין מה כתוב שם. אתה לא גרעת מהם, אני בטוח שגם אתה תבין. זה מזכיר
לי, כשהייתי גר בביתר עילית, הרבה פעמים היו באים אלי בחורים בעלי תשובה
מהישיבה של ידידי מזכה הרבים הגאון הרב זמיר כהן שליט"א, לקנות חוברות שבת,
פסח ועוד, ואמרו שהרב זמיר אמר להם לעשות זאת, כי כשחוררים בתשובה, קודם
כל צריכים להיות דתיים, ללמוד הלכות שבת, שלא ניכשל חלילה בחילולי שבת, כמו
בורר, טוחן וכו' וכו'. ואלו בעצם דברי מרן זצ"ל שהיה רגיל לומר, "השיבנו אבינו
לתורתך...". ואחר כך "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך", כדי לחזור בתשובה שלימה
באמת, ראשית צריך ללמוד תורה, ללמוד הלכות למעשה, כי בלי זה אי אפשר לחזור

ההשתדלות המוטלת עליו, והקב"ה יעשה את שלו. גם דברנו בעניין מעלת האשה שהיא עקרת בית, ומתמקדת במטרה העיקרית שבשבילה היא באה לעולם, היא העבודה בבית פנימה עם ילדיה הקדושים והטהורים, שמחנכת אותם בדרך ישראל סבא לאהבת התורה ויראת שמים ומדות טובות. וזו היא בעצם עיקר עבודת השם שלה. ושאל אותי אדם יקר, ומה יעשה מי שאשתו לא מסוגלת שלא לצאת לעבוד, זה מה שמשחרר אותה, ובפרט אשה שגדלה על זה, גם אמא שלה עובדת, ואפילו סבתא שלה הולכת לעבודה?! - וְיִסְבְּתָא וְרַעְמָא וְסִבְתָּא - אמרתי לו, אין ספק כי כל מקרה לגופו, והכל לפי הענין, רק צריך לבדוק הדק היטב היטב הדק, במה היא תעבוד. וכמו שהזכרנו בשיעור הקודם שאשה שיכולה ומכירה את טיב כוחותיה, ברור שישנה מעלה שתפנה את כישורנותיה לעבודות קודש ללמוד וללמד את בנות ישראל תורה והחדרת יראת שמים טהורה ומדות טובות, שזה בודאי עדיף מעבודות אחרות שונות ומשונות.³ כמו כן, כלה חדשה שעדיין אין להם ילדים, ומשמעם לה להיות לבדה רוב שעות היום בבית, אז ברור שכל אחד לפי מה שמכיר את הכוחות ואת היכולות והאפשרויות של רעייתו, ויעשה הכל כדת וכהלכה, שאשתו תהיה רגועה ושמחה בחלקה. ובמקום צורך, יתייעצו עם דעת תורה, איך לכלכל דבריהם במשפט, והכל על מקומו יבוא בשלום.⁴

העיקר לעשות נחת רוח לפני השם יתברך

ב. והנה הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל נשאל על אחד שיש לו אפשרות ללמוד תורה כל היום, אלא שיצטרך להתפרנס מאיזה נדיב שמוכן להחזיק אותו כמו יששכר וזבולון⁵, או שישנה אפשרות שיעבוד כדי מחייתו, ושאר הזמן יעסוק בתורה. והשואל חשב שעדיף את האפשרות השניה ללמוד בשילוב עבודה, כיון שכאשר הוא רק

לומד, נראה כמי שלומד בשביל לקבל ממון ולא לשם שמים, ואילו אם יעבוד מעט, נמצא שלימודו נטו לשם שמים, ושכרו מאת ה'. גם אם הוא עובד מעט, נמצא ששכר לימודו בעולם הבא ישאר בשבילו מושלם, אבל אם יצטרך להתפרנס על ידי 'פְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם', נמצא שהנדיב יחלוק עמו בשכר, ויקבל רק חצי משכרו, לכן נראה לו שעדיף יותר ללמוד וגם לעבוד. והג"ח שם תמה עליו, כי אדרבה אם עינך צרה לתת חלק מלימודך לאחר, אתה מראה שלא אכפת לך למעט את רצון הבורא וללמוד בכל יום פחות, העיקר שתקבל את כל השכר לעצמך. ומה החשבונות הללו, הרי משנה מפורשת (אבות פ"א מ"א): "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס", הווי אומר שלא צריך לעניין אותנו כלל, מה יהיה השכר בעולם הבא, אלא מה רצון הבורא, ואין ספק שרצון הבורא לעסוק בתורה יותר, כי תלמוד תורה כנגד כולם, ואין שמחה לפני הקב"ה יותר מעסק התורה, וכמו שכתב בשו"ת מן השמים (סימן לב): אוהב ה' כשמחזשים חידוש בהלכה ומעמידים אותה על בירור, אותם שערים נאהבים לפני המלך הגדול, יותר מכל משכנות יעקב המקיימים בהם שאר המצוות. וכל מי שמחשב מחשבות וסובר סברות, בהלכות החמורות ובפסקים החמורים, נאהב ונחמד לפני המלך העליון, והדברים והמחשבות ההם, הם כמרגליות היקרות בעיניו. ע"ש. ואילו היה יודע, מה זה רגע של תורה, וכמה כל מילה של תורה עושה נחת רוח לפני הקב"ה, לא היה לו ספק בדבר. לכן בודאי שילמד תורה כל היום, והקב"ה יקיים בו: 'הוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ', וכמו שנהגו רבים להתפרנס מ'נְדִיבֵי עַמִּים נְאֻסְפוֹ'. והעיקר שיהיה נחת רוח לה' יתברך. (עיין סוף ספר תוספת מעשה רב, שאילתא ג) ועל כל פנים, יוצא מדבריו שמסכים להבנת השואל שבאמת המחזיק לוקח חצי משכרו של הלומד.

וזכרנו שמורנו הראש"ל שליט"א אמר פעם לחתן בישיבה, שכמה חשוב שאדם קובע עם אשתו חברותא בערב אפילו 5 דקות, בהלכה ומוסר, שאז מתחזקים האהבה והקשר ביניהם, ולא כל דיבורם יהיה אך ורק בעניינים גשמיים, ענייני העולם הזה. ובזה ראיתי מפרשים את הפסוק (ויקרא י"ט ח): "וְאִהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, אָנֹכִי ה'", מתי האהבה ביניהם היא אמיתית, כשמכניסים גם את הקב"ה, ולא כל הקשר שלהם בשמיות ובתאוות העולם הזה, שאז האהבה היא תלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה. ומצאתי שרבונו החיד"א כתב כן בספרו עבודת הקודש (צפורן שמיר אות מה): "ותימה הוא על בני אדם אשר שבתם וקימתם וכל מעיינם בסדר אכילתם עם בני ביתם נועצו יחדיו, מה נאכל היום, ומה נאכל מחר, ועושים שקלא וטריא ומסקנא. והלא האכילה, היא מהשלשה דברים אשר בני אדם דומים לבהמה. וכי הטוב הוא לשאת ולתת ולאבד את הזמן במה שדומים לבהמה? ובמה שדומים למלאכים היא הדעת, לא עלה על לב ליישר דעתם ומידתם ומסילות לבבם, ולשאת ולתת בסדר עבודת השם. ולא בא בפניהם, אמרתי שגם זה הבל וחול רע. ע"ש.

5 כמובא במדרש בראשית רבה (פרשה עב אות ה, ופרשה צט אות ט): מאתים ראשי סנהדראות העמיד שבת יששכר לישראל, שכולם היו משיבים הלכה לאמתיה של תורה, בהלכה למשה מסיני, וכל אחיהם מסכימים ונוהגים על פיהם. וכל השבח הזה מנין לו ליששכר? משל אחיו זבולון, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, ומביא סחורה באוניות ומוכרה, ונותן ליששכר כל צרכו כדי שיעסוק בתורה, שנאמר (בראשית מט יג): "וְזָבֻלֹן לְחוּף יָם יִשְׁכֵן, וְהוּא לְחוּף אֲנִיָּת, וְיָרְתוּהוּ עַל צִידָן", וסמך ליה "וְיִשְׁשַׁכֵּר חֲמַר גָּרָם רַבֵּץ בֵּין הַמְּשַׁפְּטִים", אלו התלמידים שיושבים לרגליו. לפיכך כשבא משה רבנו לברך את שבטי ישראל, הקדים את ברכת זבולון לברכת יששכר, שנאמר (דברים לג יח): "שְׁמַח זָבֻלֹן בְּצִאתְךָ וְיִשְׁשַׁכֵּר בְּאֶהְלִיךָ". ועל זבולון נאמר (משלי ג יח): "עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכִּיחָהּ מְאֹד". ע"ש.

ובמדרש שם אמרו: וכן משה אמר: "שְׁמַח זָבֻלֹן בְּצִאתְךָ", למה? "וְיִשְׁשַׁכֵּר בְּאֶהְלִיךָ", שלך הם, ואתה מסייעו לישב בהם. ופעם פירשתי בזה בדרך רמז על פי מה שראיתי בהנהגת גדולים וטובים, כי פעמים שישנן שמחות במשפחה, וכל המשפחה יוצאים ולא רוצים להשאיר את הבית ריק מחשש נגבים וכיוצא, ומביאים שני אברכים שישבו ויעסקו בתורה בכל אותן השעות, למשל מ-7 בערב עד 12 בלילה, והם יושבים ועוסקים בתורה, ומניחים לפניהם כיבוד, ובחזרתם נותנים להם סכום נאה. אך לעומת זאת, פעם ראיתי אצל אחד מהשכנים מאחינו התועים, שהיתה לו שמחה משפחתית, והביא בחורים מקרובי משפחתו, פרחים, שישבו בביתו לשמור על ביתו בכל אותן השעות, ובפסטי בקולי קולות והעבירו את הזמן בבטלה ובשטויות עד לשעות המאוחרות בלילה שחזרו בני הבית. זהו שאמר הפסוק: "שְׁמַח זָבֻלֹן בְּצִאתְךָ", כלומר כשאתה זבולון יוצא לשמחה, תהיה רגוע ושמח ולא תחשוש משום דבר, למה? "וְיִשְׁשַׁכֵּר בְּאֶהְלִיךָ", כיון שיששכר יושב ועוסק בתורה בבית שלך.

הפרשיה (סימן רמו אות ג) פירש שזה פירוש נחמד, שבדרך כלל אין שמחה והנאה לאדם בעצם הממון עצמו, אלא השמחה היא באה כשמוציא את הממון וקונה בו כרצונו, לכן אמר "שְׁמַח זָבֻלֹן בְּצִאתְךָ" שעה שיוצא ומוציא את ממונו, אבל בלימוד התורה נאמר "וְיִשְׁשַׁכֵּר בְּאֶהְלִיךָ", כי כבר עבוד יששכר באוהלה של תורה מבלי לצאת, הוא שמח, כי "פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי לֵב" (תהלים טו ט).

3 בעקבות העלון הקודם, סיפר תלמיד חכם גדול ודיין חשוב, שבזמנו כשהוא התחתן, הציעו לאשתו כל מיני הצעות לעבוד כמטפלת בתינוקות בבית, או להיות שיעת בגנים, והיא מאוד רצתה כדי לעזור בפרנסת הבית, אבל הוא שהכיר את כוחותיה, לא הסכים להצעות האלו בשום אופן, הוא ידע שיש לה את הכישורן המבורך ואת העדינות לדבר על לב פנות ישראל ולהחזיר למוטב, וברוך השם הכח הזה שהוא נתן והאמין בה, לאט לאט פעל בה רבות ונצורות. היא התחילה בשיעור פעם בשבוע, ומשיחת טלפון עם אשה שרצתה חיזוק, ואט אט הוסיפה עוד שיעור ועוד שיעור, וכבר שנים שיש לה ברוך השם שיעור כמעט בכל ערב, ומחזקת את בנות ישראל ביראת שמים טהורה, אם במדרשות, אם בבתי, אם בכנסת, ומשפחות רבות בישראל זכו להתחזק בזכותה בשמירת השבת, צניעות ועוד ועוד. כי זה כל האדם, שכאשר נותנים בו אמון, ומראים לו שבאמת הוא מסוגל ויכול, אט אט הוא מפנים את הדברים לליבו והוא מקבל אותם, והוא נהיה כזה.

4 פעם מרן זצ"ל סיפר על הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל שהתחתן בצעירותו עם בחורה צעירה, ובערב כשהיה חוזר מבית המדרש, היו אוכלים משהו ומדבר עמה, ושוב יושב לעסוק בתורה. אבל התבונן הרב שאשתו משעמם לה, כי כל היום היא נמצאת לבד בבית, וגם עכשיו הוא פונה ללימודו, חשש הרב לצער בעלי חיים, וקבע איתה חברותא בכל ערב בספר "קצור שלחן ערוך" של הרב גנצפריד [אז לא היה עדיין "קצור שלחן ערוך - ילקוט יוסף"...], ובזכות זה היתה בקיאה בהלכות היטב, וכשהיו באים לשאול את הרב שאלות הלכתיות, על פי רוב היא היתה עונה.

אני נזכר שכאשר התחתנתי, ראיתי שאשתי שתחי' לא בקיאה בהלכות ברכות, ופעמים שהיו ברכות לבטלה, או שלא מברכת מחוסר ידיעה כמו בשינוי מקום וכיוצא בזה. אמרתי לה שתלמד "ילקוט יוסף" ח"ג הלכות ברכות, ואני אעשה לה מבחן, ונצ'ר אותה כיאות. ובזכות זה, שינגה את הלכות ברכות היטב היטב. והנה ימים ספורים לאחר מכן, התקשרו אליה מסמינר מסוים בירושלים שתבוא ללמד שם שיעורים בהלכה, ואינו את ההשגחה פרטית עין בעין, שבדיקו אחר שישננה היטב היטב את ההלכות, הקב"ה שלח לה שתזכה גם את בנות ישראל בהלכות למעשה, וכמו שאמרו במשנה באבות (פ"ד מ"ה): "הלומד על מנת לעשות, מספיקים בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות".

וכמה מתוקים דברי ספר חסידים (סימן שיג) שכתב: חייב אדם ללמד לבנותיו המצוות, כגון פסקי הלכות. ומה שאמרו שהמלמד לאשה תורה כאילו מלמדה תיפלות, זהו עומק התלמוד וטעמי המצוות וסודי התורה, אבל הלכות מצוות ולמד לה, שאם לא תדע הלכות שבת, אף שתשמור שבת ושאר כל המצוות כדי לעשותן ולהזהר בהן. הרי בימי חזקיה מלך יהודה, אנשים ונשים, גדולים וקטנים, ידעו אפילו טהרות וקדשים, וזהו שנאמר (דברים לא יב): "הִקְהִיל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף... לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת ה' וְיִשְׁמְרוּ לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וזהו "אֲתֶם נְצִיבֵי הַיּוֹם כְּכֹלֶם... לֵל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, טַפְּכֶם נְשִׁיכֶם...", כדי שידעו כולם פסקי המצוות, מה לעשות ומה לא לעשות. והשונמית היתה הולכת ושומעת את הדרשה מפי אלישע הנביא, שהרי אמר (מלכים ב ד כג): "מִדּוֹעַ אֶת הַלֶּכֶת אֵלָיו הַיּוֹם, לֹא חָדַשׁ וְלֹא שָׁבַת", מכלל שבחודש ובשבת הולכות. על כן, האב ילמד את אשתו ובנותיו. ע"כ. וכן פסק הרמ"א (יורה דעה סימן רמו ס"ו) חייבת האשה ללמוד דינים השייכים לאשה.

ה. איך שיהיה, כל זה דוקא קודם הלימוד, אבל לאחר לימודו, שלא סייע לו בלימודו, אין לו חלק בשכר הלימוד אלא ככל צדקה רגילה. וכן נראה גם מהמאירי (סוטה כא ע"א) שכתב, כל שלא למד תורה אבל **משתדל להיות אחרים לומדים על ידו, חולק בשכר.** ומי שאין לו מי שיסייעוהו, אף על פי כן יטרח וילמד מתוך הדחק. ועל זו אמרו, הלל מחייב את העניים. וכל שהוטל עליו לסומכו ולעזרו ולא עשה, **אפילו היה חולק לו בנכסיו לאחר מכן, אינו חולק בשכר.** ע"ש. ומפורש שכל השכר כאשר ילמדו אחרים על ידו, אבל לאחר שכבר למדו, אינו חולק בשכר. וכן כתב רבנו ירוחם (הביאו מן הבי"ב בדק הבית י"ד ר"ס רמו), שקודם שיעסוק בתורה, יכול להתנות שיעסוק חברו בסחורה ויטול חלק מלימודו, אבל אחר שעסק כבר, ונותן לו חלק בשביל ממון, אינו כלום. וגם העוסק איבד שכרו, שכבר ביטל חלקו. וכן פסק הרמ"א (סימן רמו ס"א). ודע שאפילו אם לא עד כדי כך שהציל אותו המחזיק שלא יעבוד, אלא שעל ידי תמיכתו הוא לומד יותר טוב ובישוב הדעת יותר, גם בזה שכרו רב ועצום, כי לא דומה העוסק בתורה עם לחם צר ומים לחץ, לעוסק בתורה בהרווחה יותר, שאז יש לו הרחבת הדעת גדולה להבין היטב היטב.⁶ גם המהר"ל (אמרות סוטה כא ע"א) כתב, על ידי שיתפרנס מאחר ולא יעשה מלאכה, נמצא שילמד יותר, וכיון שהוא סיבה לתלמודו, ראוי שיחלוק עמו, שהתורה נעשית על ידי שניהם.

אם יתן איש את כל הון ביתו בַּאֲהָבָה - בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ!!!

ו. והנה המקור לחילוק שדוקא אם מתנה קודם הלימוד, אז מועיל לו, מהגמרא בסוטה (כא ע"א) ששאלה מאי דכתיב, **"אם יתן איש את כל הון ביתו בַּאֲהָבָה, בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ"**, הרי כיון שאהבה זו תורה כמבואר לעיל בגמרא, אם כן, אם בא ונותן את כל הונו לתורה, למה 'בוז יבוזו לו'? **אלא אמר עולא: לא כשמעון אחי עזריה, ולא כרבי יוחנן דבי נשיאה, אלא כהלל ושבנא.** והיינו, שלא מתכוון הכתוב לבזות את מי שנותן מממונו כדוגמת 'שמעון אחי עזריה', שהיה עזריה עוסק במסחר, ומפרנס את שמעון אחיו שיעסוק בתורה. ונמצא שבזכות שהחזיקו הגיע שמעון לכך, לכן יש לעזריה חלק בלימודו, והוא נקרא על שמו 'אחי עזריה'. וכן לא מתכוון הכתוב לבזות כדוגמת העושים 'כרבי יוחנן דבי נשיאה', שהיו בית הנשיא מפרנסים אותו שיעסוק בתורה. אלא כוונת הכתוב לבזות את דוגמת שבנא אחיו של הלל הזקן. כי הלל היה עוסק בתורה בעוני ודוחק,⁷ ואילו שבנא היה עושה עסקים ומרוויח, ולא עזר להלל. בסוף כשהזדקן הלל והגיע לגיל 80, מינו אותו חכמי ישראל לנשיא. כשראה שבנא את כל הכבוד והעושר שנותנים לאחיו, ואילו הוא זקן, מי מכיר אותו, ועוד מעט ישלחו אותו ל'בית אבות'. התעורר, ואמר להלל, בוא נהיה שותפים, אני אתן לך חצי מהממון שלי, ואתה תתן לי חצי מהתורה שלך. עליו יצתה בת קול ואמרה: **"אם יתן איש את כל הון ביתו בַּאֲהָבָה - בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ"**,⁸ בוז לך - עכשיו אתה נזכר לתת לאחיך, אחרי שכבר למד ומינו אותו לנשיא, ויש לו משכורת מסודרת, עכשיו הוא לא צריך אותך. אם אז בצעירותו כשהיה דחוק היית נותן לו, היית זוכה בתורה שלו, אבל עכשיו אחרי שלמד, אי אפשר לזכות בתורה שלו לשעבר.⁹

היה עושה ומשתכר בטרפיק [כמו 10 שקל ליום], חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להיכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלוקים חיים מפי שמעיה ואבטליון. ע"ש. וכתב הרמב"ם בפירושו המשנה (אבות פ"ד מ"ו): וכבר ידעת, כי הלל הזקן היה חוטב עצים ולומד לפני שמעיה ואבטליון, והוא **בתכלית העניות.** ע"ש.

8 ובאר המהרש"א בחידושי אגדות שם, מה שכפל 'בוז' 'בוזו' לו, כי מגיע לו בוז כפול, גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, בעולם הזה שלא יכבדוהו לקרוא לו 'הלל אחי שבנא' כמו שקראו 'שמעון אחי עזריה' לכבדו. וכן רבי יוחנן דבי נשיאה נקרא כן, וכבוד הוא לבית הנשיא. וגם בעולם הבא יבוזו לו, שלא יחלקו עמו שכר לימוד התורה של אחיו הלל, כי לא סייע בעדו בעת הצורך.

9 מרן זצ"ל היה רגיל לספר על זה את המעשה עם הגאון רבי יצחק אלחנן, שהיה עני מאוד בבחורותיו, ופעם בחורף נקרעו לו הנעליים, ולא היה לו כסף לקנות נעליים. לתומו הלך לחנות נעליים שהיתה בסמוך לשיבה שלו, וביקש מהמוכר זוג נעליים, המוכר הסתכל עליו במבט חודר, וגער בו, וכי פה זה גמ"ח שמחלקים נעליים בחינם, אם יש לך כסף, תקנה, אין לך, תלך מפה!!! וכמה שניסה לשדל אותו בדברים שמתוך מאות זוגות, יואיל בטובו לתת לו זוג אחד, זה גירש אותו מעל פניו. ר' יצחק הצטער מאוד, ולבסוף זכה שהתקיים בו "כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה

ג. והנה בשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן קא) הביא תשובת רב האי גאון, וזה תוכן דבריו: מי שנהג תקופה מסוימת להתענות תעניות יחיד בשני וחמישי או בערב ראש חודש וכדומה, ובסוף אותו הזמן אמר ששכר התעניות יהיה לפלוני במתנה. או שעשו קנין ומכר את התעניות של כל השנה בכך וכך לפלוני. וכן מי שנתן לאדם זהוב על מנת שילמד בתורה ותהיה זכות הלימוד בשבילו, היש מזה הנאה לאותו שניתן לו או לא. תשובה: דברים אלו דברי הבל הם שאין לסמוך עליהם, ואיך יעלה על לב כי שכרו של מעשים טובים שעשה יהיו לזה, והלא הכתוב אומר (יחזקאל יח ט): **"צִדְקַת הַצְּדִיק עֲלֵיו תִּהְיֶה, וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע עֲלֵיו תִּהְיֶה"**, כשם שאין אדם נתפס בעוון זולתו, כך אין אדם זוכה בזכות זולתו. וכי מתן שכר של מצוות, דבר שישארו אדם בחיקו הוא כדי שיתן זה לזה. אילו ידעו הם מה הוא השכר, לא היה זה נותנו לזה, ולא זה מקבלו מזה. ומתן שכר הוא כבוד ויקר שנותנים לו לצדיק על מעשיו הטובים, וכיתות כיתות הן שמקבלות פני שכנה ומקלסים לפנייהם שבת, ואומרים לו לצדיק: עלה למדרגתך ועמוד במחיצתך, אתה הוא שכבשת יצרך, ונשאת משא המצוות ולא נטית להנאה מצויה, אלא עזבת את תאוותך וסבלת עול ויצרך, וסיגפת עצמך ביראתך, עתה בוא וקבל שכרך ותהנה מזיו השכינה, כמו שאמרו חכמים (ברכות ז' ע"א): מרגלא בפומיה דרב, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, לא פריה ורביה ולא משא ומתן, לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, וכל אחד ואחד מעלתו לפי מעשיו. וזה השוטה שמכר תעניתו, מה שכר יש לו לפני ה' יתברך, וכבר נטל דמים, זה לא לה' ישב בתענית אלא סיגף את נפשו באותם דמים, והוא קרוב לקבל פורענות מלקבל שכר, כי עשה שם שמים פלסתר וכקרדום לאכול בה לחם. **אבל ודאי מי שנותן שכר למלמד ללמד מה שהם צריכים, יש לו שכר גדול בכך.** וכן המסעד מקיימי מצוות כדי שיוכלו לקיים, יש לו שכר על כך ולהם. **וביותר מי שעוזר עסוקים בתורה ובמצוות להפנות ליבותם לעסוק בה, יש לו שכר על פעולתו.** אבל מי שקונה שכר חברו בדמים או במתנה, לבוז הוא ולעג, וכל הון יקר וחמודות, אין אדם קונה בו שכר חברו. וסיים המהר"ם, וכל דבריו דברי קבלה הם, אין להוסיף ולא לגרוע. ע"ש.

מזהות השכר

ד. ומבואר שאין מציאות לקנות או לקבל שכר של תורה ומצוות של אחר, כי אין השכר דבר חיצוני אלא הוא חלק מהעושה ומקיים המצוה, ולכן הוא לא ניתן להעברה כלל. ואפילו לפני שלמד, לא שייך לקנות את השכר עצמו. ורק כאשר מסייע לו מראש כדי שיוכל ללמוד, 'הֲגַה שְׁכָרוֹ אֲתוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו', ויקבל שכרו על עצם פעולתו שזיכהו ללמוד. וכן צריך לומר בהבנת דברי הגר"ח מוולוז'ין שאין זה ממש לקיחת חצי משכרו, כי השכר הוא במהות הנפש שזכתה לעשות מה שעשתה, אלא שלדבריו יורד חצי משכר הלומד, והמחזיק מקבל מנגד שכר אחר על עצם הפעולה של נתינת התמיכה ללומד שאותה בפועל נפשו עשתה.

6 מרן זצ"ל (ש"ת יביע אומר ח"ז סימן יז בהערה) פירש בזה את הפסוק במשלי (ג יא): **"אֲשֶׁר יֵאָדָם מִצָּא חֲכָמָה, וְאָדָם יִפְקֶה תְבוּנָה"**. ולכאורה יש להבין למה כפל הפסוק, **"אֲשֶׁר יֵאָדָם מִצָּא חֲכָמָה, וְאָדָם יִפְקֶה תְבוּנָה"**, הרי לכאורה שניהם כמעט אותה משמעות, אשרי אדם שמצא חכמה, ואשרי אדם שיוצא תבונה? אלא נראה שהמדובר בשני אנשים, האחד שעוסק בתורה, והשני המחזיק בו, ובתחילה אמר **"אֲשֶׁר יֵאָדָם מִצָּא חֲכָמָה"**, כוונתו על החכם שעוסק בתורה, שהוא מצא חכמה, מבחינת 'יגעת ומצאת, תאמין' (מגילה ו ע"ב), שמצא כדי מדתו והבנתו. **"וְאָדָם יִפְקֶה תְבוּנָה"**, לשון הפעיל, כוונתו על האדם השני שמחזיק בו, שבעקבות שתמך בו, הפעיל בו את דרגת התבונה, שנעשה נבון וחכם יותר, להבין דבר מתוך דבר, כי מאחר שתומך ומחזיק בו כמילא עתה אין לו דאגות הפרנסה, ונעשה מוחו פנוי וצלול יותר לעסק התורה בישוב הדעת והרווחה יותר. וזהו שממשיך הפסוק לאחר מכן, **"כִּי טוֹב סְחָרָה מִסְּחָר קֶסֶף"**, שטובה סחורה שעושים עם התורה יותר מכל סחורה אחרת, כי בנוהג שבעולם, כשישנם שני שותפים במסחר, בחנות, כל אחד מהשותפים מקבל חצי מהריוח בלבד, ולא יתכן שיקבל יותר, ואילו בסחורה עם התורה שתומך בחכם, גם החכם העוסק בתורה מקבל שכר שלם, וגם המחזיק בו מקבל שכר שלם. ע"כ.

7 כמבואר בגמרא (יומא לה ע"ב), הלל מחייב את העניים, וכשבא עני לדין בעולם הבא אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם יאמר: עני הייתי וטרוד במזונותי, אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל?! אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום

ז. והנה מרן זצ"ל (ש"ת יביע אומר ח"ו י"ד סימן יז) הביא מחלוקת האחרונים בענין שכרו של המחזיק בלומדי התורה, שלדעת הש"ך (סימן רמו סק"ב), אם המחזיק נותן לעוסק בתורה חצי מרווחיו, אז מנכים מהלומד חצי משכר תורתו. וכן מבואר מהגר"ח מוולוז'ין שהבאנו לעיל (אות ב). אבל הגר"ח בן עטר (שהשבוע יומא דהילוליה - ט"ו בתמוז) בספרו "אור החיים" בפרשת כי תשא על הפסוק: "מחצית השקל בשקל הקדש", כתב: יתן מחצית השקל כיששכר וזבולון ושמעון אחי עזריה, ורבים כהם אשר יחצון כספם לעמלי תורה, ועל דרך אומרם ז"ל (בברכות ה"א), שקל הקודש כפול היה משקל של חול, ובא הודיע כי מה שיטול בעד מחצית כספו, לא שיתנכה ויפחת מחלק הלומד, ונמצא שכל אחד אין בידו אלא מחצית שכר, לא כן הוא, כי שקל הקודש כפול היה, ונמצא כל אחד בידו שקל שלם. ע"כ. ומפורש שלא נפחת משכר החכם מאומה, אלא כל אחד מקבל שכר שלם. גם הגאון ההפלאה (פתחא זעירא אות מג) כתב, יש שחושבים שעל ידי החזקתם בתלמיד חכם, הם קונים חלק מתורתו, כדרך משא ומתן, אולם חלילה מלחשוב כן, וכי ימכור תלמיד חכם אפילו שעה אחת מחיי עולם הבא, אשר היא יפה מכל חיי עולם הזה, וכל שכן שעה אחת בתורה שהיא חשובה מכל חיי עולם הבא. אלא כל אחד מהם מקבל שכרו שלם, משל למדליק נר מנר שאין מחסור לאורו, כן המחזיק בחכם נוטל שכרו מאת ה' יתברך, ואינו נוגע חלילה בחלקו של החכם. לכן מי שא"א לו לעסוק בתורה, וממנה אחרים שיעסקו בתורה והוא יפרנסם, אין בזה גריעות לחכם שמוכר תורתו בשביל פרנסה. וזה שאמר "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך", שכל אחד ישמח בשלו, ואין אחד נוטל מחברו מאומה.

ח. ומרן החיד"א בספר מדבר קדמות (מערכת מ אות לו), הביא שהגאון רבי משה גלאנטי היה מצטער ואומר, אי לתלמידי חכמים הנהנים מעמי הארץ לפרנסתם, שנמצא שבעולם הבא אין בידם מאומה, לפי שמחצית שכרם נוטלות נשותיהם (כמ"ש בסוטה כא ע"א דפולגן בהדיהו), ומחצית לוקח המחזיק. וכתב החיד"א, ואני מצאתי שהקב"ה נותן מאוצרו הטוב לאשת תלמיד חכם שכר שיעור החצי מזכות תורתו, אבל לא ינוכה מן החכם מאומה, וכן הוא למחזיק. וכן דעת הגאון מהר"ט.¹⁰

פעמים שהמחזיק מעלתו יותר מהלומד

ט. וכבר דרשו על הפסוק (תהלים קיט קסה): "שלום רב לאהבי תורתך, ואין למו מְשׁוֹל", ללומדי תורתך לא נאמר אלא לאוהבי תורתך, דהיינו שפעמים יכולה להיות מעלה גדולה יותר אצל המחזיק בתורה שהוא בגדר אוהבי תורתך, יותר מהלומד תורה בעצמו, וכגון שהלומד לא ניצל את זמנו כראוי, או שלא למד לשמה, ואילו המחזיק נתן את חלקו מושלם, ולמה שיפסיד בגלל שמיעט זה בלימודו. וכן פירש בספר נר למאה (דרוש יח אות ז. לגאון רבי אלטר משה אהרן אב"ד דאמברואווא, לפני כמאה שנה). וכן נראה מדיוק לשונו של רב האי גאון שהבאנו לעיל (אות ג) שכתב: ודאי מי שנותן שכר למלמד ללמד מה שהם צריכים, יש לו שכר גדול

בכך, "והמלמד עצמו פעמים יש לו שכר, פעמים אין לו שכר". והיינו, שהנותן ידו על העליונה גם אם המלמד לא לימד כמו שצריך. ואע"פ שבגמרא (ברכות ו ע"א) אמרו, חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב 'כאילו' עשאה. והיינו 'כאילו' ולא 'ממש' עשאה, ולכאורה גם כאן אף שהחזיק המחזיק כמיטב יכולתו, אבל סוף סוף בפועל החכם לא למד, ולמה יהיה שכרו מושלם? וצריך לומר שדוקא במי שמוטלת עליו מצוה לעשות ונאנס ולא עשאה, הרי זה רק 'כאילו' עשאה, אבל כאן שחיוב הלימוד מוטל על החכם, ואילו עליו מוטל להחזיק, כיון שבפועל עשה בשלימות את המוטל עליו, שכרו מושלם. ולפי זה אפשר גם לפרש את הגמרא בברכות (ז ע"א), נשים במאי זכיין? ששולחות את בניהם ללמוד תורה, וממתינות לבעליהן שיחזרו מבית המדרש. ולכאורה, למה צריך להגיע לזכויות אלו דוקא, וכי חסר להן מצוות שחייבות בהן: שבת, תפילה, ברכות ושאר מצוות שאין הזמן גרמא, ולא תעשה, ובין אדם לחברו, ובהן יזכו לגן עדן? אלא בגמרא בכתובות (קיא ע"ב), אמר רבי אלעזר: עמי הארצות אינם חיים בתחיית המתים, שנאמר (ישעיה כו יט): "יִחְיֶי מִתְּיָד נְבִלְתֵי יְקוּמוּן הַקִּיצוּ וְרָגְנוּ שִׁכְנֵי עֶפְרָי כִּי טַל אֹרֶת טִלְךָ וְאַרְצְךָ רָפְאִים תִּפְּלֵי", כל המשתמש באור תורה, אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה, אין אור תורה מחייהו. כיון שראה רבי אלעזר שרבי יוחנן לא מצאה חן בעיניו דרשה זו, אמר לו מצאתי להם תקנה מהתורה, שנאמר: "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֲלֶיְכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם", וכי אפשר להידבק בשכינה? והכתוב: "כִּי ה' אֲלֶיְכֶם אֵשׁ אֲכָלָה הוּא"? אלא כל המשיא בתו לת"ח, והעושה פרקמטיא לת"ח, והמהנה ת"ח מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. ע"ש. הוי אומר שכדי לקום בתחיית המתים חייבים זכות של תורה, ולכן עמי הארצות שלא עוסקים בתורה רק אם יחזיקו בתורה שאז יהיה להם חלק בתורה, יקומו. זו היתה שאלת הגמרא, מכיון שהנשים פטורות מלימוד תורה, במאי זכיין לקום בתחיית המתים? ועל זה עונה הגמרא שבשכר ששולחות את בעליהן ובניהן ללמוד תורה, יש להם חלק בתורה שלהם, ולכן יקומו. ובזה יש גם להסביר מה שאומרת שם הגמרא בברכות, גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, שנאמר (ישעיה לב ט): "נָשִׁים שְׂאֲנָנוֹת קָמְנָה שְׂמַעְנָה קוֹלֵי בָנוֹת בְּטַחוֹת הַאֲזָנָה אֲמַרְתִּי", ולכאורה על איזו הבטחה מדובר שהן שאננות יותר? אלא כל אדם כדי להגיע לחלקו הגדול המיועד לו בגן עדן, צריך לעבוד קשה עד מאוד, ובפרט בעסק התורה שעלית על כולנה, ומאיך גם ביטול תורה עווננו חמור עד מאוד, וידוע מה שדרשו מהפסוק (איוב ז ט): "לֹא תִרְפְּנִי עַד בְּלִעֵי רִקְי", וכמו שכתב הפלא יועץ (עידן לימוד): "ואוי להן לבריות מיום הדין ומעומק הדין, שאפילו למד כל התורה כולה, לא הותר לו להיות יושב ובטל או עוסק בשיחה בטילה אפילו רגע, והאלוקים יביא במשפט על כל, ועתיד ליתן דין וחשבון אפילו על זמן מועט כדי בליעת הרוק. השם יצילנו. ואילו הנשים אינן בכל זה, ודי להם לדרבן את בעליהן ובניהן לתורה, וכבר תקבלנה את החלק המיועד להן בגן עדן, כי אף אם בעליהן ובניהן לא ניצלו את הזמן כראוי, אבל הן מצד עצמן עשו הכל שילמדו, לכן שכרם יהיה מושלם. נמצא שלנשים הרבה יותר קל להגיע לדרגתן הגבוהה בגן עדן, מאשר לגברים.

או לשם הלוואה. ותלמיד חכם חייבים לתת לו לפי כבודו. ע"ש. ואז הוא הלך למרן, וקרעו את כל השטרות. ומרן תמיד היה מזכיר אותו לטובה. הוא נפטר בשבת חנוכה תשמ"ג, בשעת המנחה, ומרן הספיד אותו בכבוד גדול, בלוויה במוצאי שבת.

¹⁰ ובזה פירש המהר"ט את הפסוק (משלי יב יד): "מִפְּרִי פִי אֵישׁ יִשְׁבַּע טוֹב, וְגִמּוּל יְדֵי אָדָם יִשֵּׁב לֵרָ", כלומר, מה שהחכם לומד ופריו מתוק לחכו, ישבע טוב לקבל שכרו שלם בעולם הבא. ומה שגמלו לו בני אדם להחזיק בידו, ישיב להם הקב"ה שכר בפני עצמו, ואין מנכים לו משכרו. וכן עשה מעשה רב המהר"ט עצמו, כמובא בשם הגדולים להחיד"א (מערכת גדולים אות י אות קלו) שכתב, וראיתי בספר עץ אבות להיעב"ץ שכתב: ושמעתי מפי אבא מורי [חכם צבי] ז"ל, שכך עשו האחים הרבנים המובהקים וגבירים גדולים בני יעיש למהר"ט ז"ל, ולקוחו לביתם על מנת שיתפרנס מכיסם בשוה, ויטול חלק בנכסיהם כשותף. ומשם זכה לכל הגדולה שלמד תורה בריוח בלי שום טרדה, שהם עסקו במשא ומתן, והוא חלק עמהם ולא טרח כלל. לזכר עולם הפיו צדיקים כאלו שהרבו להביצו תורה בישראל בדרך זה, באופן הי יותר האפשרי. כי כגון זה אוכל החכם לחבוש בלי בושה, וליבו פנוי לתורה. וכן מצינו ברבנו הקדוש שנהג כן עם רבי חייא. ע"ש. ועיין גם לגאון רבי איסר סלמן מלצר בהקדמה לספרו אבן האזל ח"ג שגם כן עשה הסכם יששכר וזבולון. ע"ש.

¹¹ ומה שחייבות ללמוד את הדינים השייכים בהן, אין זה מדין מצות תלמוד תורה, שהרי הן פטורות מתלמוד תורה, אלא כיון שהן חייבות במצוות מסוימות, ממילא יצטרכו ללמוד את דיניהם כדי לקיימם. (עיין ברכי יוסף א"ח סימן מז אות ז בהערה שם)

מעושר". עברו שנים רבות, ומינו אותו לרבה של קובנה, ולא חסר דבר מעל שלחנו. כשחיבר הרב ספרים "באר יצחק", "נחל יצחק", "עין יצחק", הודיע שמי שרוצה זכות לתרום להוצאת הדפוס, יבוא אליו. הגיעו הרבה עשירים, וכל אחד נתן כיד ה' הטובה עליו. בתוך הבאים, הגיע גם מיודענו זה המוכר נעליים, הוא נישא אל הרב וביקש להרים את תרומתו הנכבדה. אך הרב תפס פנים רציניות, ושאל אותו: האם אתה מכיר את יצחק אלחנן? זה לא הבין מה כוונת הרב, אמר: אני מכיר את כבוד הרב, רבי יצחק אלחנן. אמר לו הרב, לא לזה אני מתכוון. אני שואל אותך אם אתה מכיר את יצחק אלחנן? ושוב לא הבין, אמר כבוד הרב, אני מכיר את רבה של העיר הגאון רבי יצחק אלחנן. כשראה הרב שהוא לא מבין, אמר לו אני יסיבר לך. לפני 30 שנה, הייתי בחור צעיר בשם יצחק אלחנן, למדתי כאן בישיבה הסמוכה, ונקרעו לי הנעליים בחורף, ובאתי אלך ובקשתי ממך זוג נעליים, וגרשת אותי. אם אז היית נותן לי זוג נעליים, היית קונה את העולם הבא שלך, עכשיו אני כבר לא זקוק לך, יש מספיק תורמים להוצאות הספר, ושלח אותו. על זה מרן זצ"ל היה אומר, אל תחכה שהאברכים הצעירים יתבגרו ויקבלו משרה עם משכורת מכובדת, אז הם לא יצטרכו אותך, תעזור להם כשהם צעירים, ובזכותך ישקדו על לימודם יותר ויותר.

אתם זוכרים שסיפרתי לכם על מרן זצ"ל שהיה חי בעניות מרודה מאוד מאוד (עיין גליון 32 אות טז). פעם סיפר לי הנכד של מולא [חכם] אבא נקי ע"ה - השמש של בית הכנסת "שאל צדקה" (עיין אודותיו בחוברת "מן הרב עובדיה" - מזוית אישית, עמודים 61, 98), שכעשרים שנה לאחר פטירתו הוא מצא בעייבונות שלו, שטרות הלוואה שהלווה למרן בצעירותו, כי מרן היה עני מרוד, ומפאת כבודו, לא היו נותנים לו בתורת צדקה, אלא בתורת הלוואה, ולא גובים ממנו בחזרה. וכמבואר בש"ש על הלכות צדקה (י"ד סימן ר"ט ע"א): עני שאינו רוצה ליכח צדקה, מערימים ונותנים לו לשם מתנה